

VOORWOORD

Palliatieve zorg is van ons allemaal

De ontwikkelingen in de palliatieve zorg volgen elkaar snel op. Het Nationaal Programma Palliatieve Zorg II (NPPZ II) heeft als doel het maatschappelijk bewustzijn over palliatieve zorg te verbreden en de implementatie van proactieve zorg en ondersteuning te realiseren. Daarnaast wordt samengewerkt met het ZonMw-programma Palliatie II. Onze maatschappelijke opgave, meerjarenplan en actieplannen sluiten uitstekend aan op de inhoud van het NPPZ: van onze focus op patiënten en naasten tot onze bijdrage aan maatschappelijke bewustwording door onder meer [Pal in de stad](#) en activiteiten als *Weet u wat u wilt* en *Happy Hour*. We zien dat er in de samenleving een toenemende belangstelling bestaat om het gesprek over de laatste levensfase te voeren.

SOCIALE BENADERING

2023 was het jaar waarin we bruggen konden slaan tussen het sociale domein en de palliatieve zorg.

De conferentie die in april plaatsvond, laat zien dat het sociale domein betrokken en geïnteresseerd is in palliatieve zorg. We kunnen concluderen dat steeds meer mensen de gedachte omarmen dat palliatieve zorg, in de breedste zin van het woord, van ons allemaal is. Deze bewustwording helpt zorg en het sociale domein beter op elkaar te laten aansluiten in Amsterdam.

De beweging die NPZA in 2023 heeft ingezet, is niet onopgemerkt gebleven. Het resulteerde in een bezoek van het landelijke praktijkteam.

Met een trots gevoel over wat we gezamenlijk doen en bereiken, wens ik u veel leesplezier

Fimke Wiersma,
Voorzitter Netwerk Palliatieve Zorg
Amsterdam en Diemen.

AFSCHEID

In 2023 was er ook een afscheid.

De palliatieve zorg in Amsterdam, NPZA in het bijzonder, nam afscheid van de voorzitter van het bestuur Bart Schweitzer. Bart heeft zich vele jaren ingezet voor de palliatieve zorg voor Amsterdammers met stichting PaTz en vanuit het NPZA. Wij zijn Bart zeer erkentelijk voor wat hij voor het netwerk en de palliatieve zorg betekent heeft. Daarnaast verwelkomen wij van harte onze nieuwe bestuurder, Eva Bolt.

HET NETWERK PALLIATIEVE ZORG

MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE

Het Netwerk Palliatieve Zorg Amsterdam & Diemen (NPZA) werkt vanuit een [maatschappelijke opgave](#). Daarbij is ons uitgangspunt de mens in de palliatieve fase en hun naasten. Deze missie vindt u ook terug in ons [meerjarenplan 2023-2026](#).

VORMGEVING NETWERK

De mens in de laatste levensfase en hun naasten staan centraal in ons netwerk: van bestuur tot en met de beleidsgroep, van innovatiegroepen tot netwerkbijeenkomsten en het netwerkteam. Het [complete overzicht](#) vindt u op onze website.

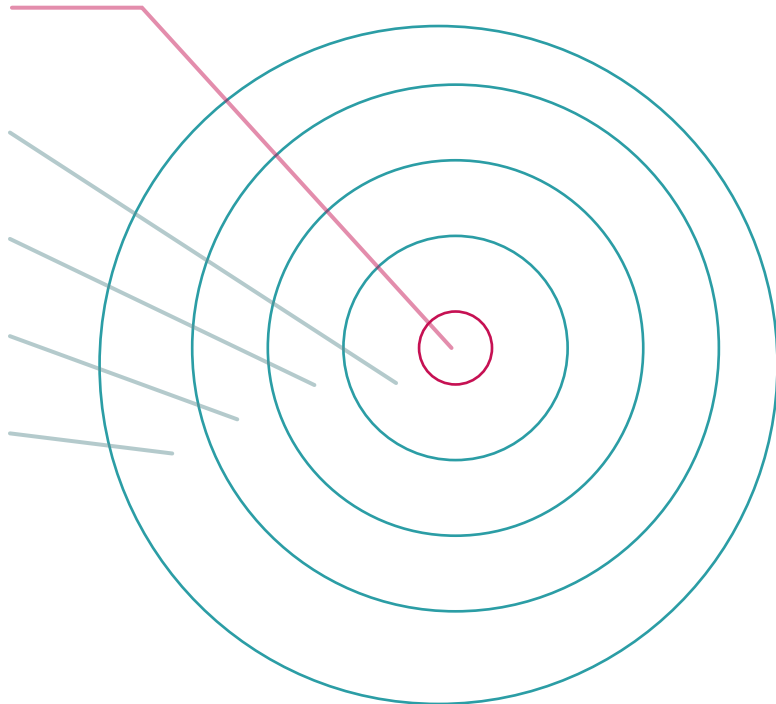
mensen in de laatste levensfase en hun naasten

contactpersonen betrokken organisaties

innovatiegroepen

beleidsgroep

bestuur

Even voorstellen

AFSCHEID EN WELKOM

In 2023 namen we afscheid van Bart Schweitzer, sinds 2011 bestuurder van het NPZA. We mochten huisarts en onderzoeker Eva Bolt (foto) verwelkomen als nieuwe bestuurder bij het NPZA. Eva is huisarts in Weesp en senior onderzoeker in het Amsterdam UMC. Daarin richt zij zich op interventies die huisartsen ondersteunen bij het verlenen van tijdige palliatieve zorg. Als bestuurder hoopt Eva bij te dragen aan het versterken van transmurale samenwerking in Amsterdam en aan het bespreekbaarder maken van de dood. Daarnaast is Eva een link tussen het netwerk en het onderzoek zodat we deze elkaar kunnen versterken.

IN DIT JAARVERSLAG

HOOGTEPUNTEN UIT 2023

1. Samenwerking sociaal domein en palliatieve zorg

Woorden die de werkconferentie tussen het sociaal domein en palliatieve zorg samengevat weergeven zijn: ontmoeten, leven, dynamiek aan tafel, durven en deel! Benieuwd wat er achter deze woorden schuilt?

Bekijk het complete verslag.

De conferentie was een kick-off die leidde tot mooie ontwikkelingen en stappen in de samenwerking tussen sociaal domein en palliatieve zorg.

Een aantal hoogtepunten:

- Charissa Maduro, netwerkmanager wijknetwerken Amsterdam, kreeg het aandachtsgebied palliatieve zorg en is actief betrokken bij onder andere projecten en de beleidsgroep NPZA.
- Honorering van de ZonMw-aanvraag Op weg naar een vanzelfsprekende samenwerking tussen zorg en welzijn in de Amsterdamse palliatieve zorg. Een project van 27 maanden in tenminste drie stadsdelen in Amsterdam.
- Aanvraag project PZNL van november 2023 tot maart 2024 is gehonoreerd.
- Workshop door het team ervaringsdeskundigen tijdens het kennisfestival sociaal domein.
- Masterclass Palliatieve zorg ontwikkeld voor het sociaal domein in opdracht van de gemeente in het kader van het programma Welzijn op recept.
- Afgevaardigden van buurtteams werden lid van de netwerkbijeenkomst

Op 16 november mochten wij het [landelijk praktijkteam](#) ontvangen, vanwege onze samenwerking met het sociaal domein. Lees hier het [gehele verslag](#).

2. Team ervaringsdeskundigen

Voor de inrichting van ons beleid, onze plannen en projecten is het perspectief van ervaringsdeskundigen, zorgvragers en naasten nodig. Daartoe hebben we een team met ervaringsdeskundigen samengesteld, dat met ons meedenkt vanaf de start van ieder project. Hoe eerder we immers weten wat mensen nodig hebben of waar ze tegenaan lopen, hoe groter het verschil we kunnen maken in het leven van mensen.

Het team denkt actief mee vanuit verschillende perspectieven.

3. Maatschappelijke bewustwording: Pal in de stad

Het leven in al zijn facetten, dus ook het einde van het leven, bespreekbaar maken: dat is waar Pal in de stad voor staat.

In 2023 waren er diverse activiteiten:

FestiPAL Diemen

Het thema: Samen aan tafel

'Aan het werk, aan het werk, ook met het keurmerk.' Deze boodschap gaf theatermaker Kiki Heessels op Wereld Alzheimerdag in een afsluitend lied tijdens een geslaagd FestiPAL Diemen. Met 'het keurmerk' doelde ze op het begrip dementievriendelijk, waarover ze sprak met wethouder Marian Everhard en twee casemanagers dementie. De uitkomsten van dat gesprek werden samengevat in een zelfgemaakt lied. Onderdeel van deze dag was een crowdfundingcampagne om een rondreizende belevenistafel mogelijk te maken. Met medewerking van de gemeente Diemen is dat gelukt.

Internationale Dag van de Palliatieve Zorg (IDPZ)

Tijdens de Internationale Dag van de Palliatieve Zorg op 14 oktober hebben we extra aandacht gevestigd op het sociale netwerk van mensen in de palliatieve fase, onder het motto We zien jou ook!. Er zijn **diverse activiteiten** georganiseerd, met als hoogtepunt het verspreiden en uitdelen van de Waarderingskaarten: kunstkaarten waarop een persoonlijke boodschap kan worden geschreven voor iemand uit het sociale netwerk. Meer dan drieduizend kaarten vonden hun weg naar iemand die actief is in de palliatieve zorg.

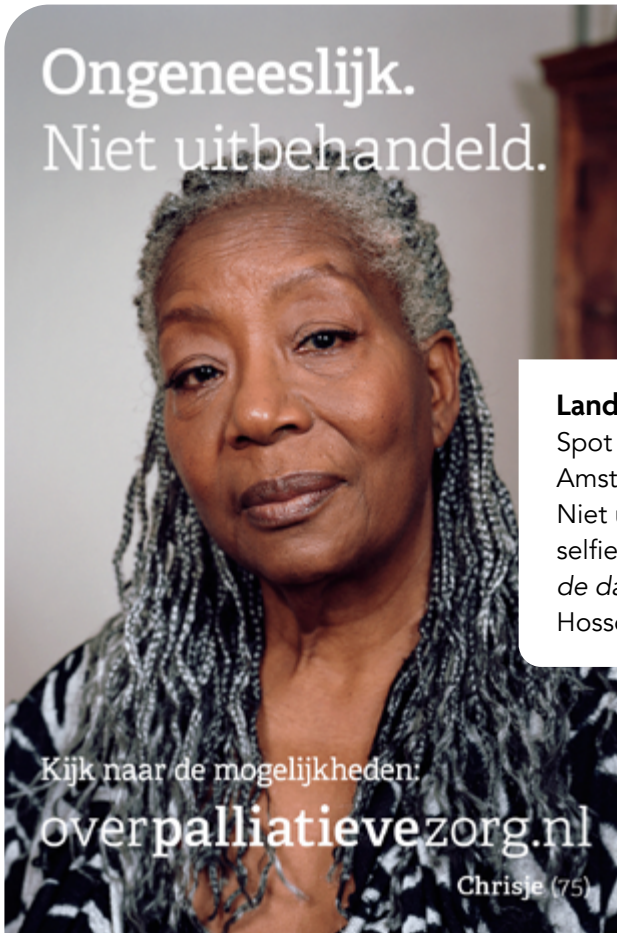
Weet u wat u wilt-bijeenkomsten

Pal in de stad hield in 2023 verschillende bijeenkomsten voor mensen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond. Nazli Lale-Kharaman en Samira Laaboudi van de Stichting Gezondheid Allochtonen Nederland (SGAN) verzorgden tien voorlichtingsbijeenkomsten over de laatste levensfase in eigen taal. Deze bijeenkomsten hebben aantoonbaar effect, zo laat het factsheet met uitkomsten van onderzoek zien. In samenwerking met Welzijn op recept Amsterdam, worden ook in 2024 bijeenkomsten georganiseerd.

Happy Hour

Studenten van de Hogeschool Inholland gingen aan de hand van kaarten uit het spel Kiezen en Delen met ouderen in gesprek. Een initiatief van De Zorgambassade, de nationale denk- en doetank voor de zorg. Nanette Evenhuis (palliatieve zorg verpleegkundige van Cordaan) was samen met haar collega Colla Marsman aanwezig om inhoudelijke vragen te beantwoorden. Nadat met elkaar werd geconcludeerd dat deze gesprekken zeer de moeite waard waren, werd het glas geheven om op het leven te proosten.

Landelijke campagnes PZNL

Spot de abri! Van 14 tot en met 21 maart waren er abri's in Amsterdam en Diemen gevuld met posters Ongeneeslijk. Niet uitbehandeld. Netwerklleden die een abri spotte en een selfie doorstuurden, maakten een kans op *Leven toevoegen aan de dagen*, het nieuwste boek van Els Quaegebeur en Sander de Hosson. We konden tien mensen blij maken.

Het kaartspel Kiezen & Delen werd volop verspreid: meer dan 400 kaartspellen werden er in 2023 uitgedeeld. De stellingen en dilemma's in het spel nodigen uit met elkaar in gesprek te gaan over belangrijke keuzes in het leven.

De Kletsbot De dood uit de pot is ontwikkeld door het Netwerk Palliatieve Zorg Friesland voor zorgmedewerkers. Deelnemers gaan met behulp van het spel in gesprek met elkaar. Het doel hiervan is eerder het gesprek aan te gaan over de laatste levensfase met bewoners/cliënten.

Wij speelden het spel Kiezen & Delen, alsook De Dood uit de pot met onze netwerklleden. Conclusie: beide spellen zijn uitstekende gesprekshulpmiddelen. 'Hoe bijzonder. In korte tijd gaan we meteen de diepte in', merkte een van de spelers op.

4. Training aandachtsvelders

Op 6 maart bracht minister Conny Helder een werkbezoek aan AmsterdamUMC. Daar sprak zij met verschillende mensen en organisaties over de optimalisatie van palliatieve zorg in het onderwijs: stappen die al zijn gezet en die de komende jaren nog gezet gaan worden. Ze sprak onder andere met [Dineke van Miltenburg](#), oncologieverpleegkundige en aandachtsvelder palliatieve zorg.

Ontmoeting met huidige zorgverleners met bij-/nascholing in palliatieve zorg

Dineke Miltenburg

Dineke Miltenburg is oncologieverpleegkundige, aandachtsvelder palliatieve zorg en verpleegkundig consultant palliatieve zorg in het Antoni van Leeuwenhoek ziekenhuis.

"Maak blijvend ruimte voor scholing van aandachtsvelders palliatieve zorg."

Goede palliatieve zorg start met goed onderwijs - werkbezoek 6 maart 2023

Dineke: 'Ik heb minister Helder kunnen vertellen over [mijn training](#) via het NPZA: Rol van aandachtsvelder in de palliatieve zorg. In het Antoni van Leeuwenhoek ziekenhuis maak ik mij hard om de basiskennis over palliatieve zorg op peil te houden en mijn kennis te delen. Voor veel zorgverleners is het niet duidelijk waar het in palliatieve zorg om gaat. Het trainingstraject geeft mij vertrouwen om collega's te enthousiasmeren en te motiveren, zodat palliatieve zorg juist op een chirurgische afdeling landt. Ik denk daarin niet groot, maar begin klein. Om van daaruit als een olievlek de palliatieve zorg te verspreiden.'

5. Overige activiteiten

5.1 Projecten

Expertbibliotheek

Samen met het Expertisecentrum Palliatieve Zorg AmsterdamUMC is een pilot uitgevoerd rond de [Expertbibliotheek Palliatieve Zorg](#). Een bibliotheek waar je een expert kunt lenen in plaats van een boek. In 2023 is deze pilot afgerond.

- Lees hier het [interview met Wendy Wolfe](#) (opleider huisartsengeneeskunde en docent palliatieve zorg voor de differentiatie Huisartsopleiding Nederland).
- Download hier de toolkit expertbibliotheek op Palliaweb voor regio's die zelf een soortgelijk initiatief willen opzetten. Wij hopen dat de toolkit ondersteuning biedt om zelf met de expertbibliotheek aan de slag te gaan.

Oog voor naasten succesvol in OLVG

[De Oog voor Naasten en Nabestaanden \(ON2\)-methodiek](#) motiveert en ondersteunt zorgverleners oog te hebben voor de behoeften van naasten van alle patiënten in de palliatieve fase. Het OLVG, afdeling geriatrie, nam deel aan het onderzoek en implementeerde de methodiek.

Zorgverleners van de afdeling geriatrie en de verpleegkundig consulenten van het Team Ondersteunende en Palliatieve Zorg (TOPZ) geven aan dat zij meer oog hebben voor naasten en nabestaanden. Via aandachtsvelders op de afdelingen wordt de ON2-methodiek in het OLVG op alle afdelingen bekendgemaakt en pragmatisch ingezet. Het TOPZ ondersteunt. De producten die ON2 heeft opgeleverd, kunt u vinden op de [website van het NPZA](#). In 2023 sloten wij dit project af.

In gesprek met de burger/Weet wat u wilt

In oktober sloten wij het project Weet wat u wilt (voorheen In gesprek met de burger) af. Het project omvatte informatiebijeenkomsten voor inwoners over zorg en (zorg)wensen in de laatste levensfase en tips om hierover te praten met naasten en huisarts. De onderzoeksresultaten zijn positief over informatiebijeenkomsten over de laatste fase van het leven. In Amsterdam herkennen wij wat de factsheet laat zien.

Gedurende het onderzoek hebben Elaa, hospice Kuria en Pal in de stad diverse bijeenkomsten georganiseerd. Maar daar blijft het niet bij: ook in 2024 staan er bijeenkomsten op het programma. De huisartsenalliantie zorgt bij Elaa voor de organisatie en hospice Kuria gaat ook door met de bijeenkomsten. De gemeente Amsterdam financiert via Welzijn op recept de bijeenkomsten voor mensen met een niet-westerse achtergrond. De stimuleringsregeling maatschappelijke bewustwording van PZNL maakte het mogelijk om een eerste bijeenkomst in Weesp en Diemen te organiseren.

5.2 Innovatiegroepen

In 2023 waren er vijf **innovatiegroepen** actief.

Deskundigheid en evenwichtige zorgverlener

Ook in 2023 hebben we aan professionals de mogelijkheid aangeboden hun deskundigheid te vergroten. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd over de volgende onderwerpen: hersenmetastasen, communicatie in de palliatieve fase, palliatieve sedatie, medicatiesanering en rouw en verlies.

Hospicezorg Amsterdam

Na een aantal jaren waarin COVID-19 bepalend was, was 2023 het eerste jaar waarin de bijeenkomsten van de werkgroep doorgang konden vinden. De innovatiegroep bestaat uit leden van de verschillende hospices binnen Amsterdam, aangevuld met de hospice-units van de zorgorganisaties Cordaan, Amstelring en Amsta. Het thema **Verbinding** stond in 2023 centraal: verbinding ten aanzien van elkaar ontmoeten, het delen van ervaringen en van problemen die herkenning oproepen. Zo werd onder andere gesproken over het overlijden op de plek van de eerste voorkeur, de nulmeting kwaliteitskader, proactieve zorgplanning, aandachtsvelders palliatieve zorg en het werven en vasthouden van werknemers en vrijwilligers. Ook werd gekeken naar de cijfers over onder meer ligduur en complexiteit van patiënten in hospices.

Ziekenhuisoverleg Groot-Amsterdam

In het ziekenhuisoverleg Groot-Amsterdam ontmoeten palliatieteams van ziekenhuizen in Amsterdam en omgeving elkaar. Ze spraken in 2023 onder meer over complexe situaties bij de verwijzing naar het palliatieteam. Om te achterhalen waar het beter kan, zijn drie vragen gesteld:

1. Wat is de consultvraag?
2. Wat maakt de consultvraag voor jou complex?
3. Is deze vraag beantwoord met het consult?

De pijnpunten blijken bij navraag te liggen bij onderwerpen als complexe pijn, nazorg en wat te doen bij euthanasiewensen. Ook werd duidelijk dat er weinig kennis is over wat te doen na het slechtnieuwsgesprek.

Kaderartsen palliatieve zorg

In 2023 kwamen de kaderartsen Palliatieve zorg viermaal bijeen. Ze woonden diverse presentaties bij, waaronder die van Karla Magilsen (arts VG en kaderarts palliatieve zorg) over de nieuwe richtlijn Palliatieve zorg bij mensen met een verstandelijke beperking.

Daarnaast waren er de volgende presentaties:

- Palliatieve zorg bij mensen met dementie door Anne van der Linden (SOG) en Paula List (SOG en kaderarts PZ)
- De behandeling van pijn bij mensen met kanker door prof. dr. Monique Steegers, anesthesiologe, pijn- en palliatieve zorg specialist AmsterdamUMC
- De herziene richtlijn Zorg in de stervensfase door prof. dr. Lia van Zuylen, internist - oncoloog en hoogleraar Klinische Palliatieve Zorg AmsterdamUMC

De artsen stelden met elkaar een notitie op over wat het netwerk kaderartsen voor elkaar en de regio kan betekenen. Er werd een overzicht gemaakt van de rollen die de kaderartsen op zich willen nemen en er kwam een jaarplan voor 2024 tot stand.

Innovatiegroep GGZ

In samenwerking met IKNL is er gewerkt om de zelfevaluatie palliatieve zorg geschikt te maken voor de GGZ. Er zijn twee aandachtsvelders palliatieve zorg getraind bij HvO Querido; zij hebben zowel de leergang aan de Hogeschool Inholland gevolgd als de training vanuit het NPZA.

Arkin/Jellinek heeft een beleidsplan palliatieve zorg geschreven.

Leden van deze innovatiegroep en de organisaties die zij vertegenwoordigen, zijn zich ervan bewust dat palliatieve zorg onderdeel uitmaakt van het dagelijks beleid in de organisaties. De praktijk laat zien hoe weerbarstig deze kan zijn. Er zijn veel personele en organisatorische wijzigingen, waardoor de samenstelling van deze groep geheel is gewijzigd.

6. PR en communicatie

6.1 LinkedIn

Pal in de Stad en NPZA zijn te volgen op LinkedIn. [Meld je aan](#) en volg op de voet wat we allemaal doen!

6.2 Website, nieuwsbrief en KWARTiertjes

6.3 Tegels

De tegels ontvangen de aandachtsvelders palliatieve zorg elke maand. Een tegel is zoals een tegelwijsheid, maar dan toepasbaar op de rol van aandachtsvelder en met soms een spreuk, een filmje, artikelen etc.

6.4 Magazine Pal voor u

In 2023 kwam er een basiseditie beschikbaar, grotendeels door PZNL mogelijk gemaakt. Er werden meer dan 1.200 exemplaren verspreid.

Ook bijzonder

- Wensboekje Als ik nadenk over mijn laatste levensfase beschikbaar in Amsterdam|Diemen
- 'Je krijgt hier bakken vol met liefde'. Een [bijzonder artikel over hospice Veerhuis](#).
- Sandra Schröder, VPTZ-vrijwilliger, is nu ook vrijwilliger bij het NPZA. Zij regelt voor ons de locaties en catering voor bijeenkomsten.
- De Mantelaar en Jellinek betrokken bij het NPZA.
- Met het [Netwerk Integrale Kindzorg](#), de [Ouder en Kindteams Amsterdam](#) en OLVG maakten we de voorstelling Het verhaal van het moedige meisje Annetje door Winie Froeling, mogelijk.
- Deelnemers uit de eerste groepen van de [training aandachtsvelders palliatieve zorg](#) sloten de training [feestelijk af met o.a. een bewijs van deelname](#).
- Derde druk 2.000 kunstkaarten rouw- en nazorg.
- Van 500 lezers begin 2022 naar ruim 970 lezers van de nieuwsbrief eind 2023.

7. Samenwerkingen met andere netwerken

Centrum voor Levensvragen Amsterdam en Diemen

Het Centrum voor Levensvragen Amsterdam en Diemen is opgericht in 2020 en viel tot 2023 onder de stichting Netwerk Palliatieve zorg Amsterdam en Diemen. Per januari 2023 is het Centrum voor Levensvragen verhuisd naar [stichting Questio](#).

Samenwerking grote stedelijke netwerken

Met de netwerken Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Zuidoost-Brabant is er sinds 2019 een samenwerking.

Netwerken Dementie

Met het netwerk Dementie in Diemen wordt samengewerkt in onder andere FestiPal.

8. Ter afsluiting

Elk jaar, wanneer we ons nawoord schrijven voor het jaarbericht, worden we verrast door de vooruitgang die we hebben geboekt met alle leden van ons netwerk. Het is mooi terug te kijken en te lezen wat we in een jaar hebben bereikt. Iedereen die hieraan heeft bijgedragen, mag best trots zijn!

We kijken met voldoening terug op de wijze waarop we steeds meer inwoners van Amsterdam bereiken, dankzij onder meer de uitbreiding van ons netwerk in het sociale domein. Ondanks de uitdagingen voor iedereen die werkzaam is in de zorg, blijft de passie voor de palliatieve zorg onverminderd groot. Die betrokkenheid maakt dat we trots zijn ons netwerk te mogen vertegenwoordigen.

Als team van NPZA willen we graag iedereen die op enigerlei wijze betrokken was in 2023, hartelijk bedanken voor hun inzet. Jullie maken het mogelijk onze gezamenlijke missie voort te zetten. We hopen dat we ook in 2024 op jullie kunnen rekenen!

Met vriendelijke groet,

Wies Wagenaar, netwerkcoördinator palliatieve zorg
Danielle van Bennekom, projectleider palliatieve zorg
Inge de Boer, ondersteuner